

К55

2312-Р

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М.П. ДРАГОМАНОВА

КОБАЛЬ Василь Іванович

УДК 371.315.6:94

МЕТОДИКА РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ УЧНІВ 5-8-х
КЛАСІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

13.00.02 - теорія та методика навчання історії

АВТОРЕФЕРАТ

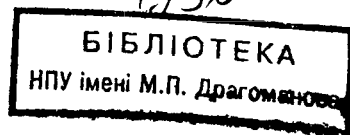
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

НБ НПУ
імені М.П. Драгоманова

100310234

Київ - 2005

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка, Кабінет Міністрів України

Науковий керівник доктор педагогічних наук, професор
ПЛАХОТНИК Ольга Василівна,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
професор кафедри педагогіки

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
БУЛДА Анатолій Андрійович,
Національний педагогічний університет
імені М.П.Драгоманова,
завідувач кафедри методики викладання
соціально-гуманітарних дисциплін;

кандидат педагогічних наук
СОТНИЧЕНКО Володимир Миколайович,
Київський юридичний інститут МВС України,
завідувач кафедри історії держави і права

Провідна установа Інститут історії України НАН України,
відділ історії України XIX – початку XX століття,
м. Київ

Захист відбудеться 16 вересня 2005 р. о 19⁰⁰ на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.053.02 Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий 4 вересня 2005 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Стоян Т.А.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Розбудова української системи освіти на засадах демократизації, гуманізації, цінності особистісного розвитку людини зумовлює особливу актуальність проблеми методики розвитку пізнавальних інтересів учнів.

Спрямованість української школи на виявлення і розвиток творчого потенціалу всіх учасників навчально-виховного процесу визначено у найважливіших документах, які було створено за роки незалежності. Суттєве реформування системи освіти визначається Державною національною програмою „Освіта”(„Україна ХХІ століття”) (1992), законом „Про освіту” (1996), законом „Про загальну середню освіту” (1999), „Національною доктриною розвитку освіти у ХХІ столітті” (2001) та пріоритетними положеннями Болонської декларації.

Аналіз науково-методичної літератури та практики викладання історії дав можливість виявити, що історико-педагогічний підхід є підставою для об’єктивного осмислення тенденцій і суперечностей розвитку методики викладання історії в цілому, розуміння закономірностей її поступу і напрямків подальшого вдосконалення. Зокрема, по-перше, він відображає залежність розвитку пізнавальних інтересів учнів середнього шкільного віку у процесі вивчення історії України від: а) застосування вчителями як традиційних, так і інноваційних форм і методів навчання; б) використання та розробку відповідних дидактичних матеріалів і засобів навчання з історії України для учнів 5-го та 7-8-х класів. По-друге - є складовою частиною загально-педагогічної професійної підготовки вчителя. По-третє - має свою специфіку, яка визначається особливостями і закономірностями розвитку методики викладання історії, удосконаленням змісту, форм та методів розвитку пізнавальних інтересів учнів у процесі вивчення історії України.

Сьогодні педагогічні дослідження, оперуючи психологічною закономірністю про перехід зовнішніх впливів у внутрішній стан особистості, в її свідомість, переживання, призводять до пошуку таких шляхів навчання і виховання, які б ефективно трансформувались в ці внутрішні процеси.

Наше звернення до проблеми методики розвитку пізнавальних інтересів учнів 5-ого та 7-8-х класів у процесі вивчення історії України зумовлене сучасними вимогами методики викладання навчальних дисциплін.

Пізнавальний інтерес розглядається як джерело самостійного здобуття знань; він підвищує інтенсивність розумової роботи, мобілізує увагу, знімає втому та сприяє підвищенню якості засвоєваних знань, їх розширенню і поглибленню (Архипов А.І., Бауман Д.Е., Беляєва Н.А., Бондаревський В.Б., Дайрі Н.Г., Морозов М.Ф., Морозова Н.Г. та ін.).

Інтерес до діяльності впливає не тільки на характер діяльності, але і на особистість людини. Це доведено в дослідженнях таких вчених, як Ковальов А.Г., Щукіна Г.І., Іванов В.Г.

Розвитку пізнавальних інтересів учнів, як психолого-педагогічній проблемі, присвятили свої праці Алексюк А.М., Бабанський Ю.К., Бондаревський В.Б., Данилов М.А., Лернер І.Я., Махмутов М.І., Онищук В.А., Підкасистий П.І., Скаткін М.Н., Трайтак Д.І., Щукіна Г.І., Костюк Г.С., Крутецький В.А., Менчинська Н.А., Морозова Н.Г., Мясищев В.Н., Пономарьов А.Я., Рубінштейн С.Л., Ельконін Д.Б., Якобсон П.М., Голант Е.А., Короткова М.В., Вагін А.А. та інші педагоги та психологи.

Методичні особливості розвитку диференційованого навчання розкрито у роботах таких відомих вчених, як Богословський В.В., Кондюкова Л.М., Редько О.З. та ін.

Ряд відомих українських вчених-істориків та методистів зверталися у своїх працях до проблем поглибленого вивчення історії, оновлення змісту шкільних курсів, вдосконалення методики викладання історії, а саме: інноваційні системи, технології та моделі навчання історії, педагогічні інновації навчання історії за комбінованою системою Гузика М., лабораторно-практичні роботи з історії України та ін. (Баханов К.О.), оптимальне поєднання класної, групової та індивідуальної роботи учнів на основі врахування їх пізнавальних можливостей (Булда А.А.), інтерактивні методи навчання історії (Пометун О.І.), методичні засади самостійного навчання, формування історичного мислення, диференціація процесу формування знань на основі структурування змісту навчального матеріалу, особливості вивчення історії учнями середнього та старшого шкільного віку, робота з історичними документами (Сотниченко В.М., Ладиченко Т.В., Малій О.В., Панченко П.П., Турченко Ф.Г.) та ін.

Дослідженню проблем розвитку історичної освіти присвячено роботи Булди А.А. (практична підготовка вчителів історії в педагогічних навчальних закладах України (етапи й особливості)), Комарова В.О. (історичні теорії як вершина піраміди повноцінної шкільної історичної освіти, методичні умови формування історичного мислення учнів у процесі навчання, проблеми економічної освіти старшокласників), Мисана В.О. (особливості вивчення історії України в 5 класі, робочі зошити з історії України для 5 класу), Сотниченка В.М. (формування історичного мислення: квантитативний та квалітативний аспекти, проект оцінювання знань з історії учнів загальноосвітніх середніх шкіл за 12-бальною системою, диференціація процесу формування знань на основі структурування змісту навчального матеріалу, рейтингова система оцінювання результатів навчальної діяльності учнів) та ін. Цікавим є дисертаційне дослідження Чубур Н.В. з проблеми особистісно-орієнтованого навчання старшокласників на уроках історії.

Особливості організації освітнього процесу за кордоном було узагальнено Вознесенською Є.Д., Джуринським А.Н., Долгою О.І., Єрмольєвою Є.Г., Пилипівським В.Я., Савіною А.К. та ін. У зарубіжній педагогіці приділяється

увага різним напрямкам навчання, зокрема, екзистенційному (Большов О.Ф., Гоулд К., Грін М., Келлер Дж.), гуманістичному (Маслоу А., Зіглер Д., Роджерс К, Франкл В., Хьелл Л. та ін.).

Таким чином, здійснений аналіз педагогічних, психологічних джерел та праць з методики викладання історії України дозволяє зробити висновок, що проблема розвитку пізнавальних інтересів учнів середнього шкільного віку у процесі вивчення історії України ще не стала предметом спеціального дослідження. Сучасна постановка проблеми зумовлена існуючими суперечностями між: потребами методичної науки в об'єктивному осмисленні досвіду розвитку проблеми пізнавальних інтересів учнів; досягнутим рівнем дослідження проблеми і необхідністю прогнозування тенденцій національної системи освіти у розвитку методики викладання історії; підготовкою відповідних кадрів у вищих навчальних педагогічних закладах України та реальною педагогічною практикою з розвитку пізнавальних інтересів учнів у процесі вивчення історії України.

Вибір учнів 5-го та 7-8-х класів зумовлений тим, що, згідно програми з історії, у 6 класі вивчається історія Стародавнього світу, а історія України: у 5 класі пропедевтичний курс, а, починаючи з 7 класу – систематичний курс вивчення історії України. Вибір учнів саме 7-8-х класів був зумовлений особливостями тематично-історичних періодів, що вивчаються згідно програми з історії України в цих класах і є найбільш цікаві для школярів (найдавніші часи, період існування Київської Русі, часи козаччини) та сприяють розвитку пізнавальних інтересів.

Зважаючи на актуальність проблеми, її недостатню дослідженість, виникла об'єктивна потреба наукового осмислення і творчого використання здобутків педагогічної думки для поглиблення науково-методичних знань в галузі методики викладання історії, що зумовило вибір теми нашого дослідження: "Методика розвитку пізнавальних інтересів учнів 5-8-х класів у процесі вивчення історії України".

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження є частиною теми, яка досліджується на факультеті соціології та психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка "Зміст та шляхи покращення освіти у вищій та середній школі в умовах багатоступеневої підготовки спеціалістів". Державний реєстраційний номер 0102 U003106. Тема дисертації затверджена Вченою радою факультету соціології та психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Протокол № 5 від 26.01.1998 року) та Радою з координації наукових досліджень в галузі педагогіки та психології в Україні (витяг з рішення бюро Ради № 8 від 26.10.2004 року).

Об'єкт дослідження – навчально-виховний процес у середніх загальноосвітніх навчальних закладах України на уроках історії України.

Предмет дослідження – зміст, форми і методи розвитку пізнавальних інтересів учнів 5-го та 7-8-х класів на уроках історії України.

Мета дослідження полягає у науковому обґрунтуванні та експериментальній перевірці змісту, форм та методів розвитку пізнавальних інтересів учнів 5-го та 7-8-х класів на уроках історії України; у розробці та апробації методичних рекомендацій по розвитку пізнавальних інтересів учнів середнього шкільного віку на уроках історії України з урахуванням рівнів їх пізнавальних можливостей.

Гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні, що використання системи уроків з краєзнавства в 5-му та 7-8-х класах сприятиме ефективності розвитку пізнавальних інтересів учнів середнього шкільного віку до історії за умови врахування вікових особливостей учнів, використання проблемного навчання, системи дидактичних ігор, комплексу завдань для самостійної роботи, екскурсійно-пошукової роботи, дотримання запропонованих організаційно-педагогічних умов і методичних рекомендацій.

Для досягнення поставленої мети та перевірки висунутої гіпотези визначені завдання дослідження:

- проаналізувати філософську, педагогічну, психологічну, історичну та методичну літературу і виявити стан досліджуваної проблеми;
- визначити роль програм і підручників з історії України в процесі розвитку пізнавальних інтересів учнів 5-го та 7-8-х класів;
- узагальнити погляди педагогів Закарпаття у 20-30-х рр. ХХ століття щодо шляхів розвитку пізнавальних інтересів учнів у процесі вивчення історії;
- здійснити аналіз практики сучасної школи щодо розвитку пізнавальних інтересів учнів на уроках історії;
- виявити й обґрунтувати джерела та шляхи стимуляції пізнавальних інтересів учнів середнього шкільного віку (5-го та 7-8-х класів);
- експериментально перевірити авторську методику розвитку пізнавальних інтересів учнів середнього шкільного віку (5-го та 7-8-х класів) на уроках історії рідного краю; розробити рекомендації щодо складання програм і підручників з історії України; визначити перспективні напрями дослідження проблеми.

Методологічною основою дослідження є закони теорії пізнання; діалектичні положення єдності історичного, логічного, загального, одиничного; концептуальні положення сучасних документів про освіту, які визначають місце і роль досвіду методики викладання дисциплін у реформуванні її змісту; концептуальні положення філософії, педагогіки, психології щодо єдності свідомості та діяльності у процесі формування особистості; Закони України "Про освіту", "Про загальну середню освіту", положення Державної національної програми "Освіта" ("Україна - ХХІ століття"), Національна доктрина розвитку

освіти України, Державний стандарт освіти (освітня галузь "Суспільствознавство"), Концепція загальної середньої освіти (12-річна школа), проекти Концепції історичної освіти, сучасні концепції національної школи. Здійснюючи дослідження, ми виходили із принципів особистісно-орієнтованого навчання, громадянського виховання.

Для розв'язання поставлених завдань і перевірки гіпотези застосовувалися такі **методи дослідження**, які взаємодоповнювалися та коригувалися:

- **теоретичні**: аналіз філософської, психолого-педагогічної, методичної літератури з проблеми дослідження для визначення ступеня дослідженості теми, мети, гіпотези, завдань дослідження, навчальних програм, підручників, нормативних документів з навчання історії; систематизація, узагальнення фактичного матеріалу з метою виділення й обґрунтування концептуальних положень за проблемою дослідження; порівняння результатів дослідження, моделювання навчальних ситуацій на етапі проведення констатуючого та формуючого педагогічного експерименту;

- **емпіричні**: вивчення сучасного педагогічного досвіду (відвідування уроків, аналіз шкільної документації, бесіда, анкетування, тестування), спостереження (безпосереднє, опосередковане, сконцентроване) за процесом навчання під час проведення педагогічного експерименту; методи обробки та інтерпретації емпіричних даних (порівняння, альтернативний аналіз, якісний аналіз, математичні та статистичні методи), за допомогою яких з'ясувалась ефективність запропонованої методики.

Обґрунтованість і достовірність наукових висновків і рекомендацій результатів дослідження забезпечується теоретичним і методичним обґрунтуванням його вихідних положень, всебічним аналізом проблеми, застосуванням комплексу методів, адекватних меті та завданням роботи, експериментальною перевіркою основних положень дослідження.

Дослідження проводилось поетапно протягом 1998-2003 рр. у школах Закарпатської області.

На першому етапі (1998-1999рр.) було визначено напрям дослідження, педагогічну, психологічну, методичну літературу з даної проблеми, вивчено педагогічні аспекти викладання історії в школах Закарпаття в 20-30 рр. ХХ століття, досвід роботи вчителів з інноваційного навчання історії України, зібрано емпіричний матеріал на базі шкіл Закарпаття і на цій основі розроблено вихідні теоретичні положення та методику дослідження.

На другому етапі (1999-2000рр.) було проведено констатуючий експеримент, мета якого полягала у визначенні рівня та характеру пізнавальних інтересів учнів 5-х та 7-8-х класів і рівня інтересу до історії, а також у виявленні рівня сформованості інтелектуальних умінь і навичок учнів 5-го та 7-8-х класів. За результатами дослідження розроблена програма формуючого етапу експерименту,

визначено особливості красназничого матеріалу, систему завдань проблемного характеру, завдань для самостійної роботи, комплекс дидактичних і навчальних ігор, сплановано основні пошуково-екскурсійні заходи, визначено організаційні та методичні умови проведення уроку.

Третій етап (2000-2003рр.) – відповідно до програми формуючого експерименту було здійснено апробацію запропонованої методики проведення уроків історії рідного краю (красназництво) для розвитку пізнавальних інтересів учнів на уроках історії в 5-му та 7-8-х класах, узагальнювались та оформлялись результати дослідження, формулювались висновки та рекомендації.

Матеріали дослідження впроваджувались вчителями історії загальноосвітніх шкіл I-III ступенів № 13, 11, 2, 20 і гімназії м. Мукачева Закарпатської області (довідка про впровадження №2 від 25.05.2002 р.). Всього в експериментальному дослідженні взяли участь 306 учнів 5-х та 285 учнів 7-8-х класів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

вперше теоретично обгрунтовано й експериментально підтверджено доцільність впровадження в 5 класі паралельно з пропедевтичним курсом історії України курсу "Історія рідного краю" з метою підвищення ефективності роботи над розвитком пізнавальних інтересів учнів; виявлено й обгрунтовано джерела та шляхи стимуляції розвитку пізнавальних інтересів учнів середнього шкільного віку (5-го та 7-8-х класів); експериментально перевірено авторську методику розвитку пізнавальних інтересів учнів середнього шкільного віку (5-го та 7-8-х класів) на уроках історії рідного краю (на матеріалі Закарпатської області).

Практичне значення одержаних результатів дослідження становлять: висновки, рекомендації, науково обгрунтована методика, які забезпечують педагогічну практику розвитку пізнавальних інтересів учнів середнього шкільного віку при вивченні історії України, сприяють підвищенню зацікавленості красназничим напрямом історичної освіти; розроблені автором програма з історії рідного краю для 5-го класу, методичні рекомендації, модель управління пізнавальною діяльністю учнів на уроках історії рідного краю (5-й клас) та історії України (теми "Наш край" – 7-8-й класи) можуть бути використані в педагогічній практиці вчителів історії загальноосвітніх шкіл, викладачами вищих педагогічних навчальних закладів при викладанні курсу методики навчання історії та у закладах післядипломної освіти.

Апробація результатів дослідження. Матеріали дисертаційного дослідження, її основні положення були представлені на щорічній науковій конференції молодих науковців Київського національного університету імені Тараса Шевченка "Проблеми розвитку особистості в сучасній науці"(2000 р., 2001 р.), обговорювались на засіданнях кафедри педагогіки Київського національного університету імені Тараса Шевченка, на методичних семінарах, круглих столах, нарадах для педагогічних працівників Закарпатської області.

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження відображено в 4 статтях у фахових наукових виданнях.

Структура дисертаційної роботи зумовлена логікою дослідження, що визначена його метою та завданнями. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (327 найменувань) та 24 додатки. Обсяг основного тексту дисертації становить 172 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обгрунтовано актуальність теми дослідження, розкрито зв'язок роботи з науковими програмами, планами, визначено об'єкт, предмет, мету, гіпотезу, завдання, методи дослідження, розкрито наукову новизну, теоретичне, практичне значення одержаних результатів, наведені дані про апробацію дослідження та публікації.

У **першому розділі** - "Теоретико-методологічні засади розвитку пізнавальних інтересів як педагогічна проблема" - здійснено теоретичний аналіз стану проблеми у філософській, психолого-педагогічній, історичній та методичній літературі; визначено роль навчальних програм та підручників з історії України у розвитку пізнавальних інтересів учнів середнього шкільного віку; висвітлено шляхи розвитку пізнавальних інтересів учнів в педагогічній думці Закарпаття.

Філософія розглядає пізнання як процес цілеспрямованого, активного відображення дійсності в свідомості людини, зумовлений суспільно-історичною практикою людства.

Важливим стимулом пізнавальної активності суб'єкта є пізнавальний інтерес, який виступає у вигляді цілеспрямованої пізнавальної діяльності особистості.

Діяльність – це свідома активність, що виявляється в системі дій, спрямованих на досягнення поставленої мети. Для педагогіки проблема діяльності є важливою умовою формування особистості.

Дослідники виділяють такі якості діяльності, як цілеспрямованість, предметність, усвідомленість, перетворюючий характер (Юдін Е.Г., Швирьов В.С., Кристотур'ян М.Г., Буєва Л.П., Леонтьєв О.М., Зінченко В.П.).

У процесі наукового дослідження було розкрито природу інтересу, пізнавального інтересу, їх суть, структуру, провідні характеристики, специфіку, взаємозв'язки з окремими компонентами навчального процесу.

Інтерес розглядається як вибіркове емоційно-пізнавальне ставлення особистості до предметів, явищ, подій навколишньої дійсності, а також до відповідних видів людської діяльності. Маючи складну психологічну структуру, інтерес не зводиться до окремого конкретного психічного процесу, а є певною формою зв'язку між потребами особи та засобами їх задоволення. За своєю природою інтерес не є вродженою властивістю особистості, він виникає не сам по

собі, а обумовлений впливом на людину навколишньої дійсності, тобто носить соціальний характер. Різноманітність предметного світу, в якому живе людина, викликає у неї різні інтереси, розвиток і формування яких відбувається в процесі різних видів діяльності: ігрової, навчальної, трудової, громадської.

Інтереси різняться змістом, широтою, стійкістю, силою і дієвістю. Цінність пізнавального інтересу для розвитку особистості полягає в тому, що пізнавальна діяльність в даній предметній області, під впливом інтересу до неї, активізує психічні процеси особистості, надає їй глибоке інтелектуальне задоволення, яке сприяє емоційному підйому, призводить до того, що пізнавальний інтерес починає виступати як важливий мотив активності особистості, її пізнавальної діяльності.

Пізнавальний інтерес являє собою сплав важливих для розвитку особистості психічних процесів, основним елементом яких є вольове зусилля (Ушинський К.Д., Ананьев Б.Г., Добринін М.Ф.).

Отже, пізнавальний інтерес виступає як вибіркова спрямованість особистості до області пізнання, її предметної сторони і самого процесу оволодіння знаннями. Пізнавальний інтерес - не будь-який інтерес до об'єкта пізнання, це інтерес, пов'язаний з ядром пізнавальної діяльності.

Формування пізнавального інтересу на різних етапах вікового розвитку має свої особливості. Так, у молодшому шкільному віці він характеризується досить виявленим емоційним відношенням, обумовлений зовнішніми факторами, не завжди локалізований, що залежить від навчального досвіду учнів, розвитку процесів мислення. Вже в підлітковому віці пізнавальний інтерес визначається самим змістом знань, прагненням до дорослості, самостійності; інтерес носить пошуковий характер, з тенденцією пошуку більш глибоких, ширших знань. Саме тому ми і спланували експериментальне дослідження з учнями підліткового віку (5-8-х класів).

Процес формування пізнавальних інтересів тісно пов'язаний з розвитком навчальних умінь і навичок.

Уміння, необхідні для вирішення пізнавальних завдань, отримали назву пізнавальних умінь. Без оволодіння школярем такими уміньми його інтерес не проникає вглиб, він залишається поверховим. Наявність відпрацьованих пізнавальних умінь збагачує процес накопичення знань, які дають можливість учню самостійно виконати пізнавальну роботу, що підвищує його можливості пізнання, додає віри в свої сили, створює умови для самоствердження особистості й для розвитку пізнавального інтересу.

Досліджуючи фактори, які впливають на розвиток пізнавальних інтересів учнів, Огородников І.Т., Підкасистий П.І., Половнікова Н.О. підкреслюють значення самостійного поповнення знань; Алексюк А.М., Лернер І.Я., Махмутов М.І. - творчого використання принципів і методів навчання; Занков Л.В., Данилов М.О., Скоткін М.Н., Онищук В.О. - зміст навчання і таких форм оволодіння знаннями в

позаурочний час, як читацькі конференції, шкільні олімпіади, конкурси, під впливом яких пізнавальні інтереси учнів стають більш глибокими і дійовими.

Виявлена також стимуляція пізнавального інтересу, яка йде від змісту матеріалу (Щукіна Г.І.); з'ясовані особливості впливу предметів гуманітарного циклу на формування пізнавальних інтересів учнів (Роботова А.С.); об'єктивні джерела впливу на інтереси учнів предметів фізико-математичного циклу (Савіна Ф.К.), формування пізнавального інтересу в процесі вивчення біологічних дисциплін (Максимова В.М.), роль групової роботи на уроках історії у розвитку пізнавальних інтересів (Бабанов К.О.), взаємозв'язок пізнавальної активності та ефективності навчання історії в старших класах (Дайрі Н.Г.), визначені теоретичні основи навчання і проблема виховання пізнавальної активності та самостійності учнів (Данилов М.О., Кірсанов О.О.), критерії рівнів пізнавальної самостійності учнів (Лернер І.Я.), формування в учнів 7-х класів навичок дослідницького підходу до вивчення історичних документів як один із засобів розвитку пізнавальних інтересів учнів (Назарець А.І.), умови розвитку пізнавальних інтересів школярів у початкових класах (Савченко О.Я.).

У процесі дисертаційного дослідження встановлено три основні рівні розвитку пізнавального інтересу: 1) безпосередній інтерес до нових фактів та явищ, пов'язаних з інформацією, яку учні дістають на уроці (елементарний рівень); 2) інтерес до пізнання істотних властивостей предметів і явищ; 3) інтерес до причинно-наслідкових зв'язків, до виявлення закономірностей та встановлення загальних принципів, що стосуються різного роду явищ.

На основі узагальнення інформації про три основні рівні розвитку пізнавального інтересу виділяємо такі прояви інтересу: споглядальний, споглядально-дійовий, пізнавальний, пізнавально-творчий, теоретичний, конструктивно-творчий. Виходячи з цього, рівень розвитку інтересу особистості оцінюється за показниками: 1) предметом не цікавиться; 2) цікавиться теоретичними питаннями, виявленням суті виучуваних явищ, причинними залежностями й закономірностями; 3) виявляє до предмета високий інтерес, пов'язаний з глибокими знаннями й уміннями застосовувати ці знання під час виконання теоретичних і практичних завдань.

Автором досліджено, що проблема методики навчання історії в останні десятиріччя привертала увагу психологів і педагогів. Слід відзначити дослідження Редько О.З., Богословського В.В., Раєва А.І., Пометун О.І., Сотниченка В.М., Булди А.А. та ін. В їх працях розкрито закономірності засвоєння історичних понять школярами (Редько О.З., Кругляк М.І., Раєва А.І.), формування прийомів розумової діяльності учнів і їх самостійного мислення на основі поетапного засвоєння схем наукового аналізу історичних явищ (Заболотнев М.І., Зеленський Г.Є.), Дайрі Н.Г. (як організувати урок історії в технології розвивального навчання), Фідря О. (інформаційно-розвиваючі блоки як один із засобів

індивідуалізації навчання історії), Демиденко В.К. (психологічні основи засвоєння історії учнями), Сотниченко В.М. (організація самостійного навчання, рейтингова система оцінювання результатів навчальної діяльності учнів та ін.), Пометун О.І. (інтерактивні методи навчання), Глязер С., Кулагіна Г.А. та ін. (використання ігор на уроках історії), Богомолов Л.М., Булда А.А. (оптимальне поєднання класної, групової й індивідуальної роботи учнів за умови врахування їх пізнавальних можливостей).

Однак, необхідно підкреслити недостатню вивченість мотивації навчальної діяльності школярів в процесі вивчення історії, історичних навчальних інтересів, їх пізнавальних можливостей в її засвоєнні.

Лише у працях методистів Вагіна А.А., Дайрі Н.Г., Лейбенгруба П.С., дидакта Лернера І.Я. та інших знаходимо розробки деяких положень з питань активізації пізнавальної діяльності учнів на уроках історії.

Аналіз програм, підручників та навчальних посібників з історії України в історичному та методичному аспектах показав, що в різні періоди історії методисти, науковці в програмах майже не звертали увагу на організаційно-педагогічні засади уроку історії, які повинні були сприяти розвитку пізнавальних інтересів учнів; сучасні програми з історії України дають можливість працювати над розвитком пізнавальних інтересів учнів, починаючи вже з 5-го класу; сучасні підручники з історії України для 5-го класу та деякі для 7-8-х класів певною мірою мають відповідний методичний апарат, але в них мало ілюстрацій, малюнків, картин, схем, історичних джерел, які б можна було використати для аналізу історичного матеріалу, а не лише для підтвердження викладених у параграфі фактів; мало запитань і завдань проблемного характеру, пошукових, пізнавальних, творчих завдань, ігор, які, використовуючи у системі, сприяють розвитку пізнавальних інтересів учнів. А підручників з історії рідного краю з необхідним методичним апаратом, адаптованим текстом до вікових та психологічних особливостей учнів різних класів, взагалі немає.

Дослідженням встановлено, що науковці, педагоги, методисти Закарпаття у 20-30-их рр. ХХ століття великого значення надавали вивченню історії з широким використанням матеріалу з історії рідного краю. Вони стверджували, що вивчення науки про рідний край сприяє кращому засвоєнню історичного матеріалу, розвиває пізнавальний інтерес учнів до вивчення історії.

У другому розділі - "Методичні умови розвитку пізнавальних інтересів учнів середнього шкільного віку (5-го та 7-8-х класів) на уроках історії України" - проаналізовано досвід сучасної школи щодо розвитку пізнавальних інтересів на уроках історії України; визначено педагогічні та методичні особливості розвитку пізнавальних інтересів учнів середнього шкільного віку; висвітлено хід та результати експериментальної роботи з методики розвитку пізнавальних інтересів учнів середнього шкільного віку (5-го та 7-8-х класів) на

уроках історії рідного краю; запропоновано модель та методику розвитку пізнавальних інтересів учнів 5-го та 7-8-х класів, використовуючи краєзнавчий матеріал та експериментально апробовано їх на практиці; проаналізовано результати дослідження.

Методика розвитку пізнавальних інтересів у школярів розроблялась з позицій системно-структурного підходу, розглядаючи інтерес як складну динамічну систему, що є сплавом волі, емоцій та інтелекту і яка базується на діалектичній взаємодії цих "складових" інтересу.

Дані вікової психології, педагогіки, аналіз існуючих програм з історії України, досвід роботи вчителів в сучасних умовах реформування шкільної історичної освіти, аналіз публікацій в фахових журналах дають можливість нам встановити, що: історичні знання, отримані учнями молодших класів, повинні підсумовувати, поповнювати і, до певної міри, узагальнювати пропедевтичний курс історії України, який вже запроваджений в практику школи в 5 класі; у 5 класі в учнів вже сформовані найважливіші навички та вміння, а також закладені певні ціннісні орієнтації; вони можуть сприймати інформацію саме на початковому рівні основ наук; найкраще дитиною сприймається й усвідомлюється той матеріал, що домінує в її природному оточенні. Тобто, дитина може зрозуміти і запам'ятати в першу чергу ту інформацію, яка пов'язана з нею, її батьками, родиною, містом (селом), краєм, Батьківщиною. Це дає нам підставу стверджувати, що в 5 класі паралельно з пропедевтичним курсом історії України має вивчатись курс "Історія рідного краю".

Саме поєднання цих двох курсів повинно покласти початок цілісному процесу формування історичної свідомості, розвитку пізнавального інтересу до предмета історії України.

У ході констатуючого етапу експерименту було проведено анкетування, результати якого дали можливість визначити спрямованість учнів на ті чи інші навчальні предмети, визначити рівень пізнавальних інтересів до історії. Найвищий рівень інтересів учні 5-х класів проявляють до такої сфери як спілкування, на другому місці - подорожі, третє місце поділили природознавство і спорт. Інтереси до історії становлять 25%, що є цілком закономірним в силу об'єктивних причин (особливості навчальних програм для учнів 1-4 класів).

В учнів 7-8-х класів високий рівень інтересів проявляється також до сфери подорожей та спілкування, на другому місці - спорт та образотворче мистецтво. Інтереси до історії становлять 38% (+13% у порівнянні з 5-м класом), що також є досить низьким показником.

Дані анкетування дали можливість визначити 4 групи учнів з різним характером пізнавальних інтересів. Так, для учнів 5-х класів перші дві групи - це учні з аморфними, не сформованими інтересами (33%) та з непізнавальними (Г.І.Щукіна) інтересами (27%); третя група - учні з широкими пізнавальними

інтересами (22%); четверта група - учні з стрижневими пізнавальними інтересами (18%). Для учнів 7-8-х класів: I група – учні з аморфними, не сформованими інтересами (28%), II група – з непізнавальними інтересами (26%), III група – учні з широкими пізнавальними інтересами (25%). IV група – з стрижневими пізнавальними інтересами (21%).

Отже, в 7-8-х класах збільшується кількість учнів з стрижневими та широкими пізнавальними інтересами та зменшується – з аморфними та непізнавальними інтересами у порівнянні з 5-м класом. Але ця різниця не суттєва і пов'язана з психологічними особливостями розвитку дитини 12-річного віку.

У процесі експериментального дослідження діагностичними показниками пізнавального інтересу для нас були: 1) характер вибору конверта: випадково чи цілеспрямовано; 2) зміст вибраних учнем пізнавальних завдань: репродуктивного характеру чи завдання практичного, творчого спрямування; 3) характер і форма виконання завдань: елементарні та стереотипні дії чи оригінальний, творчий підхід; у формі "монолог" чи схеми, таблиці чи малюнка; 4) емоційність в діях школяра в процесі виконання завдань: учень працює радісно, захоплено чи байдужий до успіхів та невдач.

Аналіз даних експерименту дозволив поділити всіх учнів на 3 групи: I група - учні з високим рівнем інтересу; II група - з середнім рівнем інтересу; III група - з низьким рівнем інтересу.

Порівнявши результати розподілу спрямованості до предметів учнів 5-х та 7-8-х класів ми зробили висновок, що без систематичної, чітко спланованої роботи по формуванню пізнавальних інтересів учнів до певного предмета (в нашому випадку - до історії) не можна досягти конкретного позитивного результату.

Спостерігаючи за діяльністю учнів у уроках, ми звертали першочергову увагу на такі показники: запитання учнів, як результат активного та глибокого пізнавального процесу, що свідчить про орієнтування в знаннях, розумову активність школяра, прагнення його вникнути в суть об'єкту вивчення та з власної ініціативи, без вказівок та вимог учителя, взяти участь у розгляді й обговоренні фронтальних питань, у доповненні та виправленні відповідей однокласників; характер процесу діяльності: як сприймається завдання - з готовністю і бажанням або байдуже; як виконується завдання - самостійно чи за зразком; уважний учень або неуважний; яке відношення його до процесу своєї діяльності - захоплений він чи байдужий; який результат виконання пізнавального завдання; емоційні прояви учнів (мовленнєві реакції, адекватність реакцій учнів у відповідь на те, що відбувається в класі та ін.).

Аналіз результатів діагностики операційної сторони пізнавальної діяльності дав можливість виявити 4 групи учнів. **1 група.** Учні цієї групи самостійно володіють пізнавальними уміннями, вміють знайти спільне і відмінне, виділити ознаки понять, побачити головне, визначити причину і наслідок; своїми словами намагаються пояснити терміни (порівняння, узагальнення, причина і т.д.), що означають уміння. У відповідях чітко висловлюють свою думку,

спроможні виконати повністю майже всі запропоновані завдання, володіють достатньо вільно переносом пізнавальних умінь на різноманітний матеріал. Цю групу ми віднесли до групи учнів з високим рівнем володіння пізнавальними вміннями. **2 група.** Учні цієї групи не завжди можуть виконати ту чи іншу операцію, їм потребується допомога експериментатора. Саме під його керівництвом вони спроможні виконати всі завдання. Це свідчить про середній рівень володіння учнями пізнавальними вміннями. **3 група.** В учнів цієї групи пізнавальні вміння ще не склалися. Вони дуже повільно виконують завдання, їх скоує недостатність знань. Перенос умінь вкрай вузький (тільки на ідентичний матеріал). Спостерігається шаблонність в роботі - виконуються операції тільки з допомогою експериментатора. При цьому більшість завдань учні неспроможні виконати з допомогою експериментатора. **4 група.** До цієї групи ми віднесли учнів, у котрих пізнавальні вміння відсутні.

На основі результатів і висновків констатуючого експерименту нами було розроблено програму формуючого етапу експерименту, суть якого полягала в тому, що, враховуючи досить низький рівень пізнавальних інтересів учнів 5-х та 7-8-х класів до історії, їх характер пізнавальних інтересів, де стрижневі пізнавальні інтереси становлять лише 18% і 21% відповідно, а також, враховуючи рівень сформованості інтелектуальних умінь і навичок, учні експериментальних класів були умовно поділені на 4 групи, для яких на кожен урок підбиралися диференційовані завдання, створювалися проблемні ситуації, використовувалась система завдань для самостійної роботи, ігри та ігрові ситуації, проводився комплекс екскурсійно-пошукової роботи; вівся цілеспрямований контроль за зміною характеру пізнавальних інтересів, за рівнем сформованості інтелектуальних умінь і навичок і вплив цих змін на рівень пізнавальних інтересів учнів до предмета, якість знань.

Проведене дослідження підтвердило гіпотезу про те, що розвиток пізнавального інтересу до вивчення історії України буде ефективним, якщо в навчальному процесі в 5-му класі, паралельно з вивченням пропедевтичного курсу історії України буде введено вивчення історії рідного краю та в 7-8-х класах при вивченні теми "Наш край" будуть використовуватися: проблемне навчання, завдання різного рівня складності для самостійної роботи учнів, система дидактичних ігор та екскурсійно-пошукова робота.

Підтвердженням ефективності використання краєзнавчого матеріалу при вивченні історії України, його впливу на розвиток пізнавальних інтересів учнів є порівняння результатів контрольних робіт учнів 5-х експериментальних класів, контрольних класів, де викладався курс історії рідного краю за звичайною методикою та класів, де цей курс не викладався (див. табл. 1).

З таблиці видно, що рівень навчальних досягнень учнів експериментальних класів значно вищий, ніж звичайних класів, де курс історії рідного краю не викладався.

Порівняльна таблиця результатів робіт експериментальних та контрольних 7-8-х класів також свідчить про підвищення рівня навчальних досягнень учнів (див. табл. 2).

Таблиця 1

Результати перевірочних контрольних робіт учнів 5-х класів

Класи	Кількість учнів	Рівень навчальних досягнень учнів (у %)			
		високий рівень	достатній рівень	середній рівень	низький рівень
Експериментальні	370	27,3	52	20,7	0
Контрольні	285	16,2	31,4	43	10,4
Звичайні	240	10	23,8	48,2	18

Таблиця 2

Результати перевірочних контрольних робіт в 7-8-х класах

Класи	Кількість учнів	Рівень навчальних досягнень учнів (у %)			
		високий рівень	достатній рівень	середній рівень	низький рівень
Експериментальні	285	29,4	45,9	20,7	4
Контрольні	234	15,3	20	39,2	25,5

Отже, експериментальне навчання дозволило якісно вплинути як на розвиток пізнавальних інтересів учнів, так і на розвиток навчально-пізнавальної діяльності.

Результати дослідження підтвердили висунуту гіпотезу та дають підстави для таких висновків:

- проблема розвитку пізнавальних інтересів не є новою і широко розглянута у філософській, психолого-педагогічній і методичній літературі, де визначено суть інтересу, природу пізнавального інтересу, його структуру, шляхи формування та етапи розвитку, залежність від вікових особливостей; встановлено, що пізнавальний інтерес як мотив навчання та стійка риса особистості є яскравим показником розумового розвитку особистості; досліджено взаємозв'язок інтересів і навчальних умінь і навичок; встановлено, що пізнавальний інтерес учнів як особистісне утворення є достатньо точним показником ефекту введення в процес навчання всіх компонентів (категорій, понять, підходів) дидактики як певної системи, що скеровує практику навчального процесу; обґрунтовано, що за допомогою пізнавального інтересу чіткіше виявляється внутрішня його сторона (методи навчання, урок, інші форми організації навчальної діяльності), ефект взаємозумовлених діяльностей учителя та учня, ефект освітньої, розвиваючої та виховної функції навчання; досліджено, що пізнавальний інтерес як особистісне утворення є тією зв'язковою ланкою між навчанням і вихованням учнів, котре входить і в спрямованість особистості, і в міжособистісні відносини, і в формування поглядів і переконань учнів. У працях методистів розкрито закономірності засвоєння історичних понять школярами, шляхи формування прийомів розумової діяльності учнів і їх самостійного мислення на основі поетапного засвоєння схем наукового аналізу історичних явищ, методику

організації уроку історії в технології розвивального навчання, роль інформаційно-розвиваючих блоків як одного із засобів індивідуалізації навчання історії, розроблено психологічні основи засвоєння історії учнями, особливості організації самостійного навчання в процесі вивчення історії, використання рейтингової системи оцінювання результатів навчальної діяльності учнів, інтерактивних методів навчання та ігор на уроках історії, оптимальне поєднання класної, групової й індивідуальної роботи учнів за умови врахування їх пізнавальних можливостей та ін.

Однак, питання методики розвитку пізнавальних інтересів учнів середнього шкільного віку у процесі вивчення історії України не знайшло свого відображення як окреме, цілісне дослідження. Зокрема, не висвітлено питання ролі краєзнавчого матеріалу, екскурсійно-пошукової роботи в процесі розвитку пізнавальних інтересів учнів, використання системи завдань проблемного характеру, комплексу завдань для самостійної роботи та ігрових ситуацій для розвитку пізнавальних інтересів школярів;

- сучасні програми з історії України для 5-го та 7-8-х класів суттєво відрізняються від попередніх програм, де майже не зверталася увага на організаційно-педагогічні засади уроку історії, і передбачають можливість організації роботи над розвитком пізнавальних інтересів учнів, починаючи з 5-го класу (пропедевтичний курс історії України).

Сучасні підручники з історії України для 5-го класу та деякі для 7-8-х класів забезпечені, певною мірою, методичним апаратом, який може використати вчитель у процесі роботи над розвитком пізнавальних інтересів учнів, але цього недостатньо, тому що в підручниках мало ілюстрацій, малюнків, картин, схем, історичних джерел, які б можна було використати для аналізу історичного матеріалу, а не лише для підтвердження викладених у параграфі фактів; мало запитань і завдань проблемного характеру, пошукових, пізнавальних, творчих завдань, ігор, які, використовуючи у системі, сприяють розвитку пізнавальних інтересів учнів. А підручників з історії рідного краю з необхідним методичним апаратом, адаптованим текстом до вікових та психологічних особливостей учнів різних класів, взагалі немає;

- науковці та педагоги Закарпаття у 20-30-х рр. ХХ ст. вирішальну роль у процесі вивчення історії, розвитку пізнавальних інтересів учнів до історії вбачали в наповненні змісту шкільного курсу історії краєзнавчим матеріалом, залученні учнів до самостійної пошукової, творчої позакласної та позашкільної роботи. При цьому, на їх думку, матеріал, що вивчається, повинен бути близьким, зрозумілим, цікавим учням та ґрунтуватись на історичних пам'ятках, документах, народній пам'яті.

- як показало наше дослідження, сьогодні, в цілому, в практиці викладання історії накопичено достатній досвід інноваційних систем, технологій та моделей, які спрямовані на реалізацію в навчально-виховному процесі особистісно-

орієнтованого навчання, розвитку задатків, нахилів, обдарувань учнів. творчості, сприяють розвитку пізнавальних інтересів учнів, але мають і певні недоліки, котрі змушують вчителів творчо підходити до їх використання, враховуючи особливості класу, навчального матеріалу та ін. Однак, виявлено відсутність чіткої, науково обгрунтованої, експериментально підтвердженої методики використання краєзнавчого матеріалу з метою розвитку пізнавальних інтересів учнів на уроках історії України.

- у процесі дослідження нами виявлено, що джерелами стимуляції розвитку пізнавальних інтересів є зміст навчального матеріалу, відносини учителя з учнями та характер і рівень пізнавальної діяльності, а шляхами стимуляції пізнавального інтересу відповідно є: доступність, врахування вікових особливостей, реалізація принципу новизни навчального матеріалу, використання елементів історизму, відкриття нового в відомому, обгрунтування практичного значення знань, використання елементів гри, творчих завдань, використання краєзнавчого матеріалу; забезпечення і дотримання доброзичливих відносин, прояв педагогічного оптимізму, забезпечення підтримки починань учителя учнями, організація змагань на кращі творчі роботи; різноманітність самостійної роботи школярів, проблемний виклад знань, організація дослідницької роботи, вирішення творчих завдань, посилення практичної роботи.

Використання всіх джерел та шляхів стимуляції розвитку пізнавальних інтересів учнів одночасно неможливо. Тому, готуючись до уроку, вчитель повинен враховувати: а) вікові та психологічні особливості учнів; б) рівень навчальних досягнень та рівень пізнавальних умінь і навичок школярів; в) мету та завдання уроку, зміст історичного матеріалу.

- у процесі дослідно-експериментальної роботи розроблено програму з історії рідного краю для 5-го класу, методичні рекомендації, методику управління пізнавальною діяльністю учнів на уроках історії рідного краю в 5-му та в 7-8-х класах на уроках історії України при вивченні теми "Наш край", які, відповідно до виявлених педагогічних умов, сприяють підвищенню рівня пізнавальних інтересів учнів до історії, покращують рівень володіння школярами пізнавальними вміннями і навичками (як загальнонавчальними так і спеціальними історико-предметними) та забезпечують підвищення рівня навчальних досягнень учнів з історії, що підтверджують результати контрольних робіт в 5-х та 7-8-х класах.

Проведене педагогічне дослідження дає підстави сформулювати такі основні рекомендації щодо впровадження в навчальний процес методики розвитку пізнавальних інтересів учнів 5-го та 7-8-х класів через систему уроків історії рідного краю:

1. Доцільно запровадити в 5 класі паралельно з вивченням пропедевтичного курсу історії України курс історії рідного краю.

2. Сформулювати у навчальних програмах перелік учнівських компетенцій, що впливають із структури історичної свідомості з урахуванням поступового ускладнення та розвитку основних загальнонавчальних (розумових і мовних) і

спеціальних історико-предметних (хронологічних, картографічних, аналітичних, причинно-наслідкових, оцінювальних тощо) умінь і навичок.

3. Підбираючи матеріал краєзнавчого змісту до підручників і посібників, необхідно враховувати такі його показники: адаптація тексту до вікових особливостей дітей 10-12 років (доступний, зрозумілий, цікавий, переважно - художній стиль (розповідь, опис), послідовність викладу думок; використання історичних документів (уривки з літописів, перекази, легенди, вірші, грамоти, укази і т. ін.), які повинні: а) відповідати меті і завданням навчання історії; б) відображати основні, найбільш типові події; в) бути в органічній єдності з програмовим матеріалом; г) бути зрозумілим і цікавим учням за змістом та об'ємом; слугувати для аналізу історичної події; зв'язок матеріалу з життям, знаннями і досвідом учнів, з історією України; поєднання теоретичного матеріалу з яскравою наочністю, картами, схемами; максимальне поєднання матеріалу з екскурсійною і пошуковою роботою; запитання до учнів повинні відповідати не лише таким рівням розвитку пізнавальних здібностей, як знання та розуміння, але й - використання, аналіз, синтез, оцінка.

4. У процесі вивчення історії України та історії рідного краю з метою розвитку пізнавальних інтересів учнів до історії слід дотримуватись таких методичних умов: створювати на кожному уроці і для кожного учня ситуацію успіху, забезпечуючи позитивну атмосферу уроку, виставляючи оцінку (бал) кожному учню; використовувати ігри та ігрові ситуації, різні види рольових ігор; запроваджувати елементи проблемності на уроці; використовувати різноманітні види самостійних робіт, враховуючи пізнавальні можливості учнів, їх уміння і навички та схильність до гуманітарної чи математичної сфер пізнавальних умінь; проводити заплановані екскурсії; застосовувати різні типи та форми проведення уроків, інтерактивні технології навчання (робота в групах, парах, індивідуальні завдання, взаємонавчання тощо), особистісно-орієнтований підхід.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми. Подальшого вивчення потребують питання методики розвитку пізнавальних інтересів учнів старших класів, використання матеріалів курсу всесвітньої історії з метою розвитку пізнавальних інтересів школярів.

Основний зміст дисертації відображено в таких публікаціях:

1. *Кобаль В.І.* Проблеми формування пізнавальних інтересів у навчальній діяльності школярів // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Соціологія. Психологія. Педагогіка. Випуск 6. - К., 1998. - С.56-58.
2. *Кобаль В.І.* Краєзнавство, як дидактична умова розвитку пізнавальних інтересів учнів на уроках історії в школах Закарпаття (20-30-ті роки ХХ століття) // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Соціологія. Психологія. Педагогіка. Випуск 11. - К., 2001. - С.76-80.
3. *Кобаль В.І.* Місце пізнавального інтересу в навчальному процесі при вивченні історії у загальноосвітній школі // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Соціологія. Психологія. Педагогіка. Випуск 12-13. - К., 2002. - С.151-155.

4. *Кобаль В.І.* Дидактичні умови розвитку пізнавальних інтересів учнів // Теоретичні питання культури, освіти та виховання: Київський національний лінгвістичний університет, збірник наукових праць. Випуск 24. - К., 2003. - С.20-24.

АНОТАЦІЇ

Кобаль В.І. Методика розвитку пізнавальних інтересів учнів 5-8-х класів у процесі вивчення історії України. - Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 - теорія та методика навчання історії. - Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова, Київ, 2005.

Дисертацію присвячено дослідженню проблеми розвитку пізнавальних інтересів учнів середнього шкільного віку (5-8-ї класи). Виділено основні поняття за проблемою дослідження, проаналізовано роль програм та підручників у процесі розвитку пізнавальних інтересів учнів, висвітлено шляхи розвитку пізнавальних інтересів учнів у педагогічній думці Закарпаття, визначено педагогічні та методичні особливості розвитку пізнавальних інтересів учнів середнього шкільного віку, узагальнено систему роботи з вивчення краєзнавчого матеріалу, проаналізовано шляхи розвитку пізнавальних інтересів учнів на уроках історії України в практиці сучасної школи. Запропоновано та експериментально апробовано педагогічні умови, модель, методику розвитку пізнавальних інтересів учнів 5-го та 7-8-х класів, програму навчального курсу історії рідного краю для 5-го класу. Доведено, що введення курсу історії рідного краю в 5-у класі, наповнення шкільного курсу історії України 7-8-х класів краєзнавчим матеріалом, дотримання запропонованих педагогічних умов та методики навчання сприяють розвитку пізнавальних інтересів, підвищенню рівня навчальних досягнень учнів, вихованню громадянської позиції.

Ключові слова: методика, методичні умови, пізнавальний інтерес, пізнавальні уміння та навички, краєзнавчий матеріал, проблемне навчання, дидактичні ігри, екскурсійно-пошукова робота.

Кобаль В.І. Методика развития познавательных интересов учеников 5-8-х классов в процессе изучения истории Украины. - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 - теория и методика обучения истории. - Национальный педагогический университет имени М.П.Драгоманова, Киев, 2005.

Объектом исследования является историческое образование учеников среднего школьного возраста (5-го и 7-8-х классов). Предметом исследования служат методические условия развития познавательных интересов учеников среднего школьного возраста (5-го и 7-8-х классов) в процессе изучения истории Украины. Цель исследования состоит в теоретическом обосновании и экспериментальной проверке методических условий развития познавательных

интересов учеников среднего школьного возраста (5-го и 7-8-х классов) средствами исторического образования.

Автором проведен теоретический анализ данной проблемы в философской, психолого-педагогической и методической литературе, что позволило установить, что проблема развития познавательных интересов учеников на уроках истории в последние десятилетия привлекала внимание психологов, педагогов, методистов. Однако, выделена недостаточная изученность мотивации учебной деятельности школьников в процессе изучения истории, исторических учебных интересов, их познавательных возможностей в ее усвоении.

В диссертации определено, что на данное время в методике преподавания истории накоплен достаточный опыт инновационных систем, технологий и моделей, которые направлены на реализацию в учебно-воспитательном процессе личностно-ориентированного обучения, развития задатков, наклонностей, одаренности учеников, творчества, оказывают содействие развитию познавательных интересов учеников, но имеют и свои отрицательные стороны, которые заставляют учителей творчески подходить к их использованию, учитывая особенности класса, материала и др.

Анализ практики работы школы обнаружил отсутствие четкой, научно обоснованной, экспериментально подтвержденной методики использования краеведческого материала с целью развития познавательных интересов учеников на уроках истории Украины.

В исследовании проанализирована роль программ и учебников в процессе развития познавательных интересов учеников, выявлены пути развития познавательных интересов учеников в педагогической мысли Закарпатья, определены педагогические и методические особенности развития познавательных интересов учеников среднего школьного возраста. А именно: учет возрастных особенностей учеников, природы познавательного интереса, содержание исторического материала, осознание учениками причинно-следственных связей и закономерностей развития общества, сочетание устного изложения материала учителем с репродуктивной и творческой познавательной деятельностью учеников, использование дидактических игр, дифференцированное и проблемное обучение, самостоятельная работа учеников, краеведческая работа, сочетание групповой работы с другими формами учебно-познавательной деятельности и др. Обобщено систему работы по изучению краеведческого материала.

Предложены и экспериментально апробированы педагогические условия, модель, методика развития познавательных интересов учеников 5-го и 7-8-х классов, программа учебного курса истории родного края для 5-го класса.

Результаты экспериментальной работы показали, что значительное влияние на развитие познавательных интересов учеников имеет разработанная автором методика использования системы уроков по краеведению в 5-ом и 7-8-х классах при соблюдении таких методических условий: учет возрастных

особенностей учеников и уровня развития их познавательных умений, использование проблемного обучения, системы дидактических игр, комплекса задач для самостоятельной работы, проведение поисково-экскурсионной работы.

Доказано, что введение курса истории родного края в 5 классе, наполнение школьного курса истории Украины 7-8-х классов краеведческим материалом, соблюдение предложенных педагогических условий и методики обучения способствуют развитию познавательных интересов, повышению уровня учебных достижений учеников, воспитанию гражданской позиции.

Результаты исследования могут быть использованы учителями в учебном процессе общеобразовательных школ.

Ключевые слова: методика, методические условия, познавательный интерес, познавательные умения и навыки, краеведческий материал, проблемное обучение, дидактические игры, поисково-экскурсионная работа.

Kobal V. I. Methods of the development of cognitive interest in the learning process of Regional studies of Ukraine in the 5th - 8th forms of secondary school . – Manuscript.

Dissertation for degree of Candidate of pedagogical sciences, speciality 13.00.02 – theory and methods of history teaching. - National Pedagogical University named after M.P. Dragomanov, Kiev, 2005.

The said dissertation looks into the research of cognitive motivation on the part of junior school students (5 – 8 grades). Sufficient attention was paid to the issue under study, the importance of school curriculum and course books in the course of development of students' motivation has been properly analyzed, the problem looked into has been well – outlined in the accumulated pedagogic experience of Transcarpathian region, peculiar methods and approaches in the for junior school students have been defined in terms of pedagogics and methods of teaching, the acquired knowledge and experience on study of native region has been generalized, the process of the development of junior school students' cognitive motivation at the lessons of History of Ukraine in modern Ukrainian school has been closely looked at in the dissertation. The conditions of teaching, teaching patterns, methods of the development of cognitive motivation on the part of junior school students (5th grade, 7 – 8th grades) have been suggested and tried in practice, the course of native area study in the 5th grade has been spotlighted in the thesis. It has been proved considerable efficiency of the introduction of the native area study in the curriculum of the 5th grade and the extension of the 7 – 8th grades curriculum. Provided that the suggested above pedagogic methods and approaches in the issue in question are introduced into the school curriculum, it will promote the development of cognitive motivation and will boost school material acquisition and enhance civic position on the part of students.

Key words: methodics, methodical conditions, cognitive interest, cognitive methods and practical knowledge, regional studies, problematic study, didactic games, excursion-search work.

	Б/ч		
К55	Кобаль В. І.		
Методика розв. пізнав. інтересів учнів 5-8-х кл...			
2005			Б/ч

Поверніть книгу не пізніше зазначеного терміну

Підписано
Гар
Друк офсетний. Ї

Надруковано у Видавни
01601, Кі
Свідоцтво внесено.

